

สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานในรอบสองทศวรรษ
(พ.ศ. 2540-2560)¹

The Status of the Northeastern Regional Literature
Researches in 2 Decades (1997-2017)

พัชลินจี ฉีนุ่น²

Phatchalin Jeennoon²

²สาขาวิชาภาษาไทย

²Thai Languages Section

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

²Faculty of Humanities and Social sciences

²มหาวิทยาลัยทักษิณ

²Thaksin University

บทคัดย่อ

บทความนี้มาจากงานวิจัยเชิงเอกสารมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540-2560) โดยรวบรวมบทคัดย่อของงานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาที่ใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นและงานตีพิมพ์ในรูปแบบงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ช่วง พ.ศ. 2540-2560 นำเสนอในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า มีงานวิจัยที่นำวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานมาศึกษาจำนวน 147 เรื่อง ทั้งหมด 22 สถาบัน โดยมีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ อีสานและภาคกลางในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540-2560)” ทุนงบประมาณเงินรายได้ ประจำปี 2561 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยทักษิณ

มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามมากที่สุด ตามลำดับ สาขาวิชาภาษาไทยนิยมใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นมากที่สุด ทั้งยังมีสาขาวิชาที่มุ่งเน้นในเชิงพัฒนาคนและสังคมนำวรรณกรรมท้องถิ่นไปวิจัยด้วย ได้แก่ สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะ สาขาวิชาพัฒนศึกษา สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา สาขาวิชาไทยศึกษา เพื่อการพัฒนา และสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ ทั้งนี้พบว่า นิสิตระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยมหาสารคามใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นค่อนข้างมาก โดยมุ่งนำแนวคิดหลังสมัยใหม่มาวิเคราะห์ตีความ ประเภทของข้อมูลที่พบมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มประเพณีทิวเขาและศาสนา ประเด็นในการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น มีทั้ง การศึกษาเชิงคติชน การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ การศึกษาพุทธปรัชญา คุณธรรม จริยธรรม การศึกษาภูมิปัญญา วัฒนธรรม การศึกษาองค์ประกอบวรรณกรรม การศึกษาภาษา การประยุกต์หรือปรับใช้ในการเรียนการสอนหรือสังคม การศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์ การศึกษาตัวละคร การศึกษาเชิงสังคม การศึกษาโดยใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่ และการศึกษาเจตคติของคนในสังคม โดยการวิจัยองค์ประกอบวรรณกรรมมีมากที่สุด นอกจากนี้ พบว่านักวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลาย ทั้งวิจัยเชิงเอกสาร และคุณภาพ การวิเคราะห์ในเชิงสหศาสตร์ รวมถึงความพยายามนำแนวคิดหลังสมัยใหม่มาใช้มากกว่าในอดีต

คำสำคัญ: สถานภาพการวิจัย, วรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน, ประเทศไทย

Abstract

This article derived from the documentary research aiming at synthesizing the Northeastern regional literature researches in 2 decades (1997-2017). The data were taken from postgraduate research abstracts and published research papers using descriptive analysis during 1997-2017. The findings revealed that 147 Northeastern regional literature written works were studied by 22 educational institutions, with Mahasarakham University Mahachulalongkornrajavidyalaya University and Rajabhat Mahasarakham University having them the most respectively. The field of Thai made use of such data the most. Nevertheless, other fields focusing on human and social development employed the data. These were Sangha Management, Development of Education, Research and Local Development, Language and Culture for Communication and Development and Thai Studies for Development, and Integrated Tourism Management. The finding showed that doctoral students at Mahasarakham University largely applied the Northeastern regional literature data and used postmodernism conceptions for data analysis. It was found that types of data having the most were the group of tales and religions. With reference to research issues under study, these were folklores, comparative studies, studies on Buddhist philosophy, virtue, and merit, studies on wisdom and culture, studies on components of literature, studies on language and its application to teaching and society, studies on aesthetics, studies on characters in literature, social studies, studies using postmodernism conceptions, and studies examining people's attitudes towards the society. The most popular research issue was studies on components of literature. Furthermore, the findings showed that the researchers applied various types of research methodology, including documentary research, qualitative research, and multidisciplinary analysis. It was also found that postmodernism conceptions were more used than in the past.

Keywords: Status of Researches, Northeastern Regional Literature, Thailand

บทนำ

วรรณกรรมท้องถิ่นเป็นวรรณกรรมที่ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน ถือกำเนิดขึ้นมาจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น มีคนในท้องถิ่นเป็นผู้สืบสานและอนุรักษ์ มีรูปแบบที่เป็นไปตามลักษณะความนิยมของท้องถิ่น อาจแสดงผ่านวรรณกรรมที่เป็นลายลักษณ์หรือมุขปาฐะก็ได้ สิ่งที่แสดงออกเปรียบเสมือนกระจกเงาที่จะสะท้อนวิถีชีวิตและความคิดของคนในพื้นที่ ทั้งนี้ ประพนธ์ เรืองณรงค์ และเสาวลักษณ์ อนันตสานต์ (2545 : 138) กล่าวว่า วรรณกรรมท้องถิ่นสะท้อนสภาพสังคมชาวบ้านหรือวิถีชีวิตชาวบ้าน เนื่องจากวรรณกรรมนี้ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อเป็นกระจกเงาสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนและสิ่งแวดล้อมตามที่ผู้แต่งรู้เห็น โดยประคอง เจริญจิตกรรม (2535: 2-4) แบ่งคุณลักษณะของวรรณกรรมท้องถิ่นเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แบบแรก คือ แบ่งตามลักษณะ “รูปแบบ” แบ่งได้เป็น วรรณกรรมร้อยแก้ว และวรรณกรรมร้อยกรอง แบบที่สอง คือ แบ่งตามลักษณะการ “ถ่ายทอด” แบ่งได้เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ และวรรณกรรมลายลักษณ์

วรรณกรรมท้องถิ่นปรากฏในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย มีทั้งในภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ ในกรณีของวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานมีเนื้อหาที่หลากหลาย ทั้งวรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมคำสอน และวรรณกรรมประวัติศาสตร์ รูปแบบคำประพันธ์ที่พบ ได้แก่ กาพย์ กลอน โคลง และร่าย (ปรีชา ทิรัญประดิษฐ์ และสมเกียรติ วัฒนพานงากุล, 2554: 10-53)

ที่ผ่านมา มีบทความที่นำเสนอแนวทางการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานมาบ้าง เช่น ปฐม หงส์สุวรรณ (2561) ถอดบทเรียนวรรณกรรมอีสานศึกษา: มองเส้นทางจากอดีตสู่อนาคต ตั้งแต่พ.ศ. 2520-2560 โดยมุ่งศึกษาแนวทางการวิจัยวรรณกรรมภาคอีสานในช่วงต่าง ๆ มุ่งประเด็นไปที่การใช้แนวคิดทฤษฎี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์เป็นหลัก ไม่ได้รวบรวมไปถึงรายงานวิจัยที่เป็นผลงานของนักวิจัย และการสังเคราะห์ในแง่มุมอื่น ๆ เช่น สถาบันที่วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น ประเภทของข้อมูลที่ใช้ สื่อและระเบียบวิธีที่ใช้ เป็นต้น ผู้วิจัยจึงสนใจวิเคราะห์สถานภาพวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานช่วง พ.ศ. 2540-2560 เนื่องจากเป็นช่วงที่ทันสมัย ประการสำคัญคือ ช่วงเวลาดังกล่าวมีการนำเสนองานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานที่มีแนวทาง

การวิจัยที่หลากหลาย และพบข้อมูลงานวิจัยเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์จำนวนมาก ซึ่งสะดวกต่อการสืบค้น จึงเลือกช่วงเวลาดังกล่าวในการวิจัย จะทำให้เห็นมิติต่าง ๆ ในการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นที่มีมากกว่าแต่ก่อน ดังจะนำเสนอในลำดับต่อไป ส่วนการเลือกวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน เนื่องจากก่อนหน้านี้ ผู้วิจัยได้วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เพิ่งแล้วเสร็จ และเลือกช่วงเวลาเดียวกัน คือ พ.ศ. 2540-2560 ต่อมาจึงวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอื่น ๆ เพิ่มเติมโดยใช้ช่วงเวลาเดียวกัน เพื่อให้การวิจัยเป็นเอกภาพไปในทิศทางเดียวกัน และเพื่อให้ให้นักวิจัยรุ่นหลังเห็นแนวทางการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ วรรณกรรมท้องถิ่นภาคกลาง วรรณกรรมท้องถิ่นภาคเหนือ และวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน ในบทความนี้เลือกนำเสนอวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานเพื่อให้นักวิจัยที่สนใจเฉพาะวรรณกรรมท้องถิ่นนี้เห็นแนวทางในการวิจัยวรรณกรรมเฉพาะถิ่นมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสังเคราะห์สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540-2560)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งเก็บข้อมูลจากงานวิจัยประเภทวิทยานิพนธ์และรายงานวิจัยสาขาวิชาภาษาไทย และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานในระดับอุดมศึกษาของไทย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ บทคัดย่องานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ทั้งวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การค้นคว้าอิสระ โครงการศึกษาเฉพาะบุคคล และงานตีพิมพ์ในรูปแบบงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่พิมพ์เผยแพร่ในช่วงพ.ศ. 2540-2560 ซึ่งหน้าบทคัดย่อ บอกทั้งสาขาวิชาและมหาวิทยาลัยของผู้ทำวิจัย ประเภทของงานวิจัย ส่วนในเนื้อหาของบทคัดย่อก็มักบอกชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ของการวิจัย สื่อและระเบียบวิธีวิจัย ประเภทของข้อมูลที่ใช้ศึกษาวิจัย ประเด็นและ/หรือแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย โดยจะเลือกกลุ่มข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และอาศัยข้อมูลเฉพาะที่ปรากฏจากการสืบค้น

ทางอินเทอร์เน็ตของห้องสมุด และบัณฑิตวิทยาลัยของสถาบันต่าง ๆ เท่านั้น ไม่ได้สืบค้นจากเอกสารต้นฉบับแหล่งต้นตอ (ซึ่งถือว่าเป็นข้อจำกัดของการวิจัย หากว่ามีผู้พบข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือจากการรวบรวมในครั้งนี้) ต่อมาจึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาสังเคราะห์สถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่น ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อให้นักวิจัยรุ่นหลังมีแนวทางในการทำวิจัย และเห็นทิศทางการทำวิจัยยิ่งขึ้น

บททวนวรรณกรรม

การทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ความรู้งานวิจัยวรรณกรรมพบว่า นักวิจัยวิเคราะห์ทั้งนิตยสารหลายแง่มุม มีทั้งการวิเคราะห์จากประเภทเนื้อหาวรรณกรรม เช่น วรรณคดี วรรณกรรม หรือวรรณกรรมท้องถิ่น การวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎี เช่น วิลม ดาศรี (2555: 48-50) แบ่งเกณฑ์การวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นตามแนวคิดทฤษฎี ได้แก่ แนววรรณศิลป์ แนวอิงชีวประวัติ แนวจิตวิทยา แนวสุนทรียศาสตร์ แนวอุดมคติ แนวประวัติศาสตร์และตำนาน แนวปรัชญา แนวสังคมวิทยา แนวจริยธรรม และแนวคิดปะเพื่อประชาชน พิเชษฐ แสงทอง (2554: 189-245) กล่าวถึงแนวทางการวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นว่า แบ่งได้ 2 แนว แนวแรก คือ แบ่งตาม “ตัวงาน” ได้แก่ การศึกษาแนววรรณกรรมวิเคราะห์ การศึกษาเฉพาะเรื่อง และการศึกษาเปรียบเทียบ และแนวที่สอง คือ การศึกษาโดยมุ่ง “ประเด็นศึกษา” พบ 5 แนว ได้แก่ การศึกษาองค์ประกอบวรรณกรรม การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรม การศึกษาเชิงประวัติ การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความคิด และการศึกษาโลกทัศน์ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนยังได้เสนอแนวคิดทฤษฎีในการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นแนวใหม่ด้วย จำนวน 5 แนว ได้แก่ แนวคิดว่าด้วยวาทกรรม แนวคิดว่าด้วยภาพตัวแทนความจริง แนวคิดสัญศาสตร์ แนวคิดสหบท และแนวคิดประวัติศาสตร์แนวใหม่ ทำให้เห็นว่า การแบ่งแนวทางการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น สามารถใช้แนวคิดทฤษฎีหรือประเด็นศึกษาก็ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยจะใช้ทั้ง 2 เกณฑ์นี้ศึกษาวิจัยต่อไป ส่วนการทบทวนวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานพบว่า มีบทความของปฐม หงษ์สุวรรณ (2561) ที่ครอบคลุมมากที่สุด และค่อนข้างทันสมัย เพราะรวบรวมถึง 5 ทศวรรษ นำเสนอบทความเรื่อง ถอดบทเรียนวรรณกรรมอีสานศึกษา: มองเส้นทางจากอดีตสู่อนาคต โดยมุ่งเน้นรวบรวมจากผลงาน

วิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์เป็นหลัก ผู้เขียนแบ่งเนื้อหาการนำเสนอออกเป็น 3 ช่วงใหญ่ ๆ คือ ช่วงแรก: “วิถีวิจัยในรอบยอติศต” พบว่า เป็นกลุ่มงานวิจัยทางด้านวรรณกรรมอีสานระหว่าง พ.ศ. 2520-2550 ซึ่งเป็นการศึกษาข้อมูลวรรณกรรมอีสานในช่วงต้น ๆ ทั้งในเชิงวรรณกรรมศึกษาและในเชิงการปริวรรตตัวบท ส่วนช่วงที่สอง: “วิถีวิจัยในปัจจุบันกาล” เป็นกลุ่มงานวิจัยด้านวรรณกรรมอีสานระหว่าง พ.ศ. 2551-2560 ซึ่งมีความต่อเนื่องและพัฒนาการจากช่วงแรก เน้นการวิจัยด้วยการใช้แนวทางที่หลากหลายมากขึ้นที่เห็นได้เด่นชัด คือ การพยายามนำเอาแนวคิดทฤษฎีเชิงบรรพทาพหน้าที รวมทั้งแนวคิดทางสังคมศาสตร์อื่น ๆ มาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ตีความข้อมูล แต่แนวทางการวิจัยตามแนวทางเดิมนั้นก็ยังคงได้รับความนิยมและดำเนินควบคู่ไปด้วย และช่วงที่ 3: “วิถีวิจัยในอนาคตกาล” นับตั้งแต่ปี 2561 เป็นต้นไป มีทิศทางและแนวโน้มการวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมอีสานเพิ่มขึ้น จะเป็นการวิจัยที่มุ่งนำเอาแนวคิดทฤษฎีหลังสมัยใหม่ การศึกษาเชิงเปรียบเทียบทั้งแบบข้ามศาสตร์และข้ามชาติเข้ามาประยุกต์ใช้ตลอดจนการศึกษาเพื่อมุ่งค้นหาคความหมายและการประกอบสร้างสังคมผ่านข้อมูลวรรณกรรมอีสาน อนึ่ง ผู้เขียนยังต้องการนำเสนอให้เห็นวิถีการดำรงอยู่และกระบวนการสืบทอดอนุรักษ์วรรณกรรมอีสานในชุมชนท้องถิ่นแห่งนี้ว่ามีอย่างไร ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม โดยสรุปทิศทางและแนวโน้มการวิจัย รวมทั้งการดำรงอยู่และการสืบทอดเกี่ยวกับวรรณกรรมอีสานในท้องถิ่นแห่งนี้ได้แสดงให้เห็นพัฒนาการอย่างต่อเนื่องต่อการศึกษาค้นคว้าและความก้าวหน้าทางการวิจัยในวงการวรรณกรรมท้องถิ่นศึกษาโดยรวมได้อย่างน่าสนใจ อย่างไรก็ตาม บทความของปฐมมุ่งศึกษาแนวทางการวิจัย ไม่ได้ขยายไปถึงประเด็นประเภทของข้อมูลที่ใช้ศึกษาวิจัย สถาบันสาขาวิชาที่ศึกษาวิจัย สื่อและระเบียบวิธีวิจัย เป็นต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะขยายขอบเขตการวิจัยให้มีความครอบคลุมมากขึ้น เพื่อให้นักวิจัยรุ่นหลังมีแนวทางในการศึกษาวิจัยที่หลากหลายต่อไป

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมบทความวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานในรอบสองทศวรรษ (พ.ศ. 2540-2560) ผู้วิจัยพบงานวิจัยจำนวน 147 เรื่อง โดยจะแบ่งประเด็นการวิเคราะห์เป็น 5 ประเด็น คือ สถาบันและสาขาวิชาที่วิจัยโดยใช้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน ประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานที่นำมาวิจัย แนวคิดและ/หรือประเด็นที่ใช้วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน สื่อและระเบียบวิธีวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน และพัฒนาการของการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สถาบันและสาขาวิชาที่วิจัยโดยใช้วรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน

งานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานตามสถาบันและสาขาวิชาพบว่า สถาบันที่ใช้ข้อมูลวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานมีทั้งหมด 22 สถาบัน คือ 1) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2) มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 3) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม 4) มหาวิทยาลัยศิลปากร 5) มหาวิทยาลัยนเรศวร 6) มหาวิทยาลัยขอนแก่น 7) มหาวิทยาลัยรามคำแหง 8) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 9) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 10) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 11) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 12) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ 13) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 14) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี 15) มหาวิทยาลัยมหิดล 16) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 17) มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ 18) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ 19) มหาวิทยาลัยบูรพา 20) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 21) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 22) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และ 23) ไม่ระบุ/นักวิจัยอิสระ ดังรายละเอียดในตาราง

ตารางที่ 1 แสดงภาพรวมของสถาบันและสาขาวิชาที่วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน

สถาบัน	ประเภทงานวิจัย		ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ) ของงาน วิจัย	สถาบัน/คณะ/สาขาวิชา (เรื่อง)
	วิทยานิพนธ์ (เรื่อง)	รายงาน วิจัย (เรื่อง)		
มหาวิทยาลัย มหาสารคาม	35	2	25.17	สาขาวิชาไทยคดีศึกษา 11 เรื่อง สาขาวิชาภาษาไทย 22 เรื่อง สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ 2 เรื่อง รายงานวิจัย 2 เรื่อง
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย	14	6	13.60	สาขาวิชาพระพุทธศาสนา 13 เรื่อง สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ 1 เรื่อง รายงานวิจัย 6 เรื่อง
มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม	9	5	9.52	สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรม ไทย 4 สาขาวิชาภาษาไทย 5 เรื่อง รายงานวิจัย 5 เรื่อง
มหาวิทยาลัยศิลปากร	9	-	6.12	สาขาวิชาจารึกภาษาไทย 5 เรื่อง สาขาวิชาเขมรศึกษา 2 เรื่อง สาขาวิชาภาษาไทย 2 เรื่อง
มหาวิทยาลัยนเรศวร	7	2	6.12	สาขาวิชาภาษาไทย 7 เรื่อง รายงานวิจัย 2 เรื่อง
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	2	5	4.76	สาขาวิชาภาษาไทย 1 เรื่อง สาขาวิชาปรัชญา 1 เรื่อง รายงานวิจัย 5 เรื่อง
มหาวิทยาลัยรามคำแหง	6	-	4.08	สาขาวิชาไทยศึกษา 6 เรื่อง
มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์	6	-	4.08	สาขาวิชาภาษาไทย 5 เรื่อง สาขาวิชาปฐมวัยศึกษา 1 เรื่อง

สถาบัน	ประเภทงานวิจัย		ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ) ของงาน วิจัย	สถาบัน/คณะ/สาขาวิชา (เรื่อง)
	วิทยานิพนธ์ (เรื่อง)	รายงาน วิจัย (เรื่อง)		
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	4	1	3.40	สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรม ล้านนา 1 เรื่อง สาขาวิชาการสอนภาษาไทย 1 เรื่อง สาขาวิชาปรัชญา 2 เรื่อง รายงานวิจัย 1 เรื่อง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	5	-	3.40	สาขาวิชาภาษาไทย 2 เรื่อง สาขาวิชาพัฒนศึกษา 1 เรื่อง สาขาวิชาจริยศาสตร์ศึกษา 1 เรื่อง สาขาวิชาบาลี สันสกฤต 1 เรื่อง
มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุรินทร์	1	4	3.40	สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนา ท้องถิ่น 1 เรื่อง รายงานวิจัย 4 เรื่อง
มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ	3	-	2.04	สาขาวิชาภาษาไทย 3 เรื่อง
มหาวิทยาลัยราชภัฏ อุดรธานี	-	2	1.36	รายงานวิจัย 2 เรื่อง
มหาวิทยาลัยมหิดล	2	-	1.36	สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมเพื่อ การสื่อสารและการพัฒนา 1 เรื่อง สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา 1 เรื่อง
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	1	-	0.68	สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา 1 เรื่อง
มหาวิทยาลัยราชภัฏ บุรีรัมย์	1	-	0.68	สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนา ท้องถิ่น 1 เรื่อง

สถาบัน	ประเภทงานวิจัย		ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ) ของงาน วิจัย	สถาบัน/คณะ/สาขาวิชา (เรื่อง)
	วิทยานิพนธ์ (เรื่อง)	รายงาน วิจัย (เรื่อง)		
มหาวิทยาลัยบูรพา	1	-	0.68	สาขาวิชาภาษาไทย 1 เรื่อง
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธร รมหาราช	1	-	0.68	สาขาวิชาศิลปศาสตร์ 1 เรื่อง
สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์	1	-	0.68	สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวแบบ บูรณาการ 1 เรื่อง
มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี	-	1	0.68	รายงานวิจัย 1 เรื่อง
ไม่ระบุ/นักวิจัยอิสระ	-	5	3.40	จากทุนสกว. กรมส่งเสริม วัฒนธรรม
รวม	109	38	100	

จากตารางที่ 1 สามารถจัดกลุ่มสาขาวิชาที่ศึกษาวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานได้ 8 กลุ่ม ดังนี้ 1). กลุ่มภาษา วรรณกรรม และวรรณคดีเปรียบเทียบ พบมากที่สุดจำนวน 55 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 38 ของงานวิจัยทั้งหมด 2). กลุ่มงานวิจัย จำนวน 38 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 26 3). กลุ่มวัฒนธรรมศึกษา ไทยคดีศึกษา ไทยศึกษาจำนวน 21 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14 4). กลุ่มพุทธศาสนา ปรัชญา จริยศาสตร์ศึกษาจำนวน 17 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 12 5). กลุ่มเขมรศึกษา จารึกตะวันออกจำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 5 6). กลุ่มการพัฒนาท้องถิ่น การจัดการจำนวน 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3 7). กลุ่มหลักสูตรและการสอน การสอนภาษาไทย ปฐมวัยศึกษา และ 8). กลุ่มการสื่อสารมวลชน ศิลปศาสตร์มีจำนวนเท่ากัน คือ 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงภาพรวมกลุ่มสาขาวิชาที่วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน

กลุ่ม	จำนวน (เรื่อง)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
กลุ่มภาษา วรรณกรรม และวรรณคดีเปรียบเทียบ	55	38
กลุ่มการสื่อสารมวลชน ศิลปศาสตร์	2	1
กลุ่มหลักสูตรและการสอน การสอนภาษาไทย ปฐมวัยศึกษา	2	1
กลุ่มพุทธศาสนา ปรัชญา จริยศาสตร์ศึกษา	17	12
กลุ่มวัฒนธรรมศึกษา ไทยคดีศึกษา ไทยศึกษา	21	14
กลุ่มเขมรศึกษา จารึกตะวันออก	7	5
กลุ่มการพัฒนาท้องถิ่น การจัดการ	5	3
กลุ่มงานวิจัย	38	26
รวม	147	100

2. ประเภทของวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานที่นำมาวิจัย ดังนี้

2.1 งานวิจัยวรรณกรรมกลุ่มบทร้อง คำขับพื้นบ้าน วรรณกรรมกลุ่มนี้มีทั้งเพลงโคราช เพลงลูกทุ่งอีสาน เพลงกล่อมลูก หนึ่งตะลุงอีสาน เพลงหมอลำเจเรียง กันตรึม ส่วนประเด็นการวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์จริยธรรม ภาพสะท้อนจากบทเพลง กลวิธีทางภาษา การวิเคราะห์เชิงสังคม การศึกษาอัตลักษณ์ และบทบาทหน้าที่ เป็นต้น มีทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพ งานวิจัยวรรณกรรมกลุ่มบทร้อง คำขับพื้นบ้าน งานวิจัยในกลุ่มนี้พบทั้งหมดจำนวน 34 เรื่อง เช่น ดุษฎี กองสมบัติ (2546) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีการใช้ภาษาในการแสดงตลกอีสาน วุฒยา สืบเทพ (2549) ศึกษาเรื่อง การศึกษาคำสื่อจินตภาพในเพลงโคราชของกำปัน บ้านแท่น และสิริชญา คอนกรีต (2556) ศึกษาเรื่องเพลงลูกทุ่งอีสาน: อัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น เป็นต้น

2.2 งานวิจัยวรรณกรรมกลุ่มนิทานและศาสนา นักวิจัยมักศึกษาองค์ประกอบของตัวบท งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 58 เรื่อง เช่น วราภรณ์ ตูนา (2543) ศึกษาเรื่อง โลกทัศน์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย วรพล ผลคำ (2546) ทำวิจัยเรื่องการศึกษาวិเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมในนิทานพื้นบ้านอีสาน และสมัย วรรณอุตร (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและลาวเรื่องลำภูษาเป็นต้น

2.3 งานวิจัยวรรณกรรมสำนวน สุภาษิต และคำสั่งสอน นักวิจัยเก็บข้อมูลทั้งจากสำนวน สุภาษิต คำผญา คำสอนขนาดสั้น และวรรณกรรมคำสอนที่แต่งเป็นร้อยกรองขนาดยาว สำหรับประเด็นที่ใช้ศึกษามีทั้งในแง่มานุษยวิทยาวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณธรรม กลวิธ และการประยุกต์ใช้ งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 21 เรื่อง เช่น เกวลิน ภูมิภาค (2543) ศึกษาเรื่อง ความเชื่อทางศาสนาและลัทธิที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนของชาวอีสาน คณิงชัย วิริยะสุนทร (2557) ศึกษาเรื่อง กลวิธทางภาษาและบทสะท้อนวิถีคิดท้องถิ่นในสำนวนอีสาน และพุทธรักษ์ ปราบนอก (2557) ศึกษาเรื่อง พุทธธรรมในวรรณกรรมคำสอนอีสาน เป็นต้น

2.4 งานวิจัยวรรณกรรมกลุ่มตำรา และคัมภีร์ นักวิจัยมุ่งวิเคราะห์องค์ความรู้ด้านใดด้านหนึ่ง บ้างก็มุ่งนำไปประยุกต์ใช้ในสังคม งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 4 เรื่อง เช่น บุญเที่ยง พมมะจันทร์ (2542) ศึกษาเรื่อง แนวคิดเชิงปรัชญาในคัมภีร์พระเจ้าเลียบโลก และอิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวลาว วรรณวิทย์ เหลืองประภัสร์ (2547) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์โบลานเรื่องสตราอภิรกรรมกำเนิด และสายหยุด บัวทุม (2550) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอายุกรรมพื้นบ้านตำบลปากช่องอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น

2.5 งานวิจัยวรรณกรรมกลุ่มตำนานพื้นบ้าน นักวิจัยศึกษาข้อมูลจากตำนานในท้องถิ่น เช่น ตำนานสุริยคราส ตำนานทุ่งกุลาร้องไห้ มีทั้งการวิเคราะห์ในแง่ภาพตัวแทน อัตลักษณ์ เรื่องเล่าเชิงนิเวศ งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 5 เรื่อง เช่น ปฐม หงษ์สุวรรณ (2542) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ตำนานสุริยคราสและจันทร์คราสของชนชาติไท เชิดชาย บุตติ (2555) ศึกษาเรื่อง บทศึกษาและวิเคราะห์ตำนานอุษาบารสฉบับวัดพระพุทบาทบัวบก และสมปอง มุลมณี (2560) ทำวิจัยเรื่อง ตำนานประจำถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ : เรื่องเล่าเชิงนิเวศกับการสร้างพื้นที่ทางสังคม เป็นต้น

2.6 งานวิจัยวรรณกรรมกลุ่มประเพณีพิธีกรรม นักวิจัยเก็บข้อมูลจากประเพณีพิธีกรรมในชุมชน ประเด็นที่นักวิจัยศึกษา เช่น พุทธธรรม วาทกรรม งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 5 เรื่อง เช่น มานิตย์ โศกค้อ (2552) ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์บทสวดสรภัญญะ บ้านท่าลาด ตำบลแสนสุข อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด พงศ์วัช จรุงฐิติวัฒน์ (2558) ศึกษาเรื่อง วาทกรรมคำอวยพรในวรรณกรรมคำผูกแขนอีสาน และพงศวัช จรุงฐิติวัฒน์ (2558) ศึกษาเรื่อง วาทกรรมคำอวยพรในวรรณกรรมคำผูกแขนอีสาน เป็นต้น

2.7 งานวิจัยวรรณกรรมกลุ่มฤกษ์ยาม นิमितและทำนายลักษณะ นักวิจัยเก็บจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน แล้วศึกษาโดยมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ห้องคำประกอบของตัวบท งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 2 เรื่อง คือ มัลลวีร์ ดอกแก้ว (2548) ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพุทธทำนาย และบุญชู ภูศรี (2554) ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมทำนายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.8 งานวิจัยกลุ่มคำถาม คำทาย นักวิจัยรวบรวมจากวรรณกรรมประเภทปริศนาธรรม ปริศนาคำทาย โดยวิเคราะห์ด้านเนื้อหา โครงสร้างทางภาษา คุณค่า และการเชื่อมโยงกับสังคม งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 3 เรื่อง ได้แก่ รัชณี คล่องแคล่ว (2542) ศึกษาเรื่อง ปริศนาคำทายของชาวไทยเขมรบ้านทุ่งวัง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พระครูอุทัย ปรียัติโกศล (2554) ศึกษาเรื่อง ปริศนาธรรมเกี่ยวกับประเพณีการตายของภาคอีสาน และรัตติยาภรณ์ เกตุมาลา (2559) ศึกษาเรื่องปริศนาคำทายบ้านหนองหล่ม ตำบลดอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม

2.9 งานวิจัยวรรณกรรมกลุ่มประสมประสานประเภทวรรณกรรม นักวิจัยเก็บข้อมูลวรรณกรรมที่มีเนื้อหาหลากหลาย แล้วจึงนำมาแบ่งกลุ่มเนื้อหา ต่อมาจึงวิเคราะห์ตามความสนใจ เช่น ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านการใช้ภาษา และด้านการประยุกต์ เป็นต้น งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 15 เรื่อง เช่น สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ วิฑริรัตน์ รัตนจรัสโรจน์ ปิยพัทตร์ สิบบัวทอง มารศรี สอทิพย์ สรดีใจสะอาด อุมารินทร์ ตูลารักษ์ (2547) ศึกษาเรื่อง การศึกษาสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบคิดผ่านงานวรรณกรรมกลุ่มน้ำโขง อัฐพล อินตะเสนา (2560) ศึกษาเรื่อง วรรณกรรมไทยอีสานในล้านนา : เรื่องเล่าคนพลัดถิ่นกับการสร้างพื้นที่ทางสังคม และสุวิน ทองปั้น ประกอบ มีโคตรทอง

อุดม บัวศรี (2560) ศึกษาเรื่อง วิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านอีสานที่ใช้ในการเสริมสร้างความปรองดองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มนิทานและศาสนาได้รับความนิยมมากที่สุด พบจำนวน 58 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 40 ของงานวิจัยทั้งหมด กลุ่มบทร้อง คำขับพื้นบ้าน พบจำนวน 34 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 23 กลุ่มประสมประสานพบจำนวน 15 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 10 กลุ่มสำนวน สุภาษิต และคำสั่งสอน พบจำนวน 21 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 14 กลุ่มตำนานพื้นบ้านและประเพณีพิธีกรรมพบเท่ากัน คือ กลุ่มละ 5 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 3 กลุ่มตำรา และคัมภีร์ พบจำนวน 3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2 กลุ่มคำถาม คำทาย พบจำนวน 3 เรื่องและกลุ่มฤกษ์ยาม ดูนิมิตและทำนายลักษณะ พบจำนวน 2 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 1 ดังแสดงได้ในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงภาพรวมประเภทของวรรณกรรมที่นักวิจัยนิยมใช้ศึกษา

ประเภทของวรรณกรรม	จำนวน (เรื่อง)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
บทร้อง คำขับพื้นบ้าน	34	23
นิทานและศาสนา	58	40
สำนวน สุภาษิต และคำสั่งสอน	21	14
ตำนานพื้นบ้าน	5	3
ตำราและคัมภีร์	4	3
ประเพณีพิธีกรรม	5	3
ฤกษ์ยาม ดูนิมิตและทำนายลักษณะ	2	1
คำถาม คำทาย	3	2
ประสมประสาน	15	10
รวม	147	100

3. แนวคิดและ/หรือประเด็นที่ใช้วิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน มีดังนี้

จากการศึกษางานวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานพบว่า นักวิจัยวิเคราะห์วรรณกรรมแบ่งได้เป็น 2 แนวทาง แนวทางแรกคือการศึกษาเพียงบางประเด็นในองค์ประกอบของวรรณกรรม เช่น วิเคราะห์ตัวละคร แนวคิดหรือแก่นเรื่อง คุณค่า เนื้อหา และกลวิธี อีกแนวทางหนึ่งคือการนำแนวคิดทฤษฎีมาช่วยอธิบายตัวบท เช่น แนวคิดทางคติชนของนักคิดคนสำคัญ ๆ แนวคิดหลังสมัยใหม่ซึ่งมีหลากหลายแนวคิดย่อย เช่น แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ วาทกรรม และภาพแทน เป็นต้น โดยผู้วิจัยพิจารณาจากชื่อเรื่องและวัตถุประสงค์ประกอบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การศึกษาเชิงคติชน นักวิจัยใช้ทฤษฎีทางคติชน เช่น อนุภาคแบบเรื่อง โครงสร้างนิยม พิธีกรรม บทบาทหน้าที่ และการตีความในเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 11 เรื่อง เช่น ปฐม หงษ์สุวรรณ (2542) ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไทย โดยอาศัยทฤษฎีโครงสร้างนิยมของVladimir Propp และClaude Levi-Strauss สายหยุด บัวทุม (2550) ศึกษาเรื่องการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอายุรกรรมพื้นบ้านตำบลปากช่องอำเภอหล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามทฤษฎีโครงสร้างวรรณกรรมและทฤษฎีหน้าที่นิยม และจารุวรรณธรรมวัตร (2552) ทำวิจัยเรื่อง มโนทัศน์นิเวศนิทานสำนวนอีสาน วิเคราะห์อนุภาคนิทานพื้นบ้านตามแนวของสติต ทอมป์สัน เป็นต้น

3.2 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ นักวิจัยมักเปรียบเทียบองค์ประกอบของตัวบทหนึ่งกับอีกตัวบทหนึ่ง เช่น โครงเรื่อง แก่นเรื่อง อนุภาค ภาษา ฉันทลักษณ์ และแนวคิด เป็นต้น งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 7 เรื่อง เช่น อำไพ เจริญกุล (2547) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านประเภทผีภาคอีสานและภาคใต้ วันเพ็ญใหม่คามิ (2555) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานกับวรรณกรรมล้านนาเรื่องพญาคันคาก และวรมณ ชัยมงคล (2559) ทำวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสินไชกับสังข์ศิลป์ชัยกลอนสวด ฉบับตากงายมุล เป็นต้น

3.3 การศึกษาพุทธปรัชญา คุณธรรม จริยธรรม นักวิจัยศึกษาโดยอิงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา บ้างก็นำมาจากนโยบายทางสังคมที่อิงหลักศาสนา งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 20 เรื่อง เช่น วรพล ผลคำ (2546) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์

3.7 การประยุกต์ การปรับใช้ในการเรียนการสอนหรือสังคม นักวิจัยนำวรรณกรรมบูรณาการกับสังคมหรือในชั้นเรียน งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 10 เรื่อง เช่น ประมวล พิมพ์เสน (2555) ศึกษาเรื่อง การประยุกต์วรรณกรรมคำสอนอีสานโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ณัฐพงษ์ ฉลาดแย้ม (2556) ทำวิจัยเรื่องกระบวนการถ่ายทอดวิถีชีวิตของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนด้วยวรรณกรรมท้องถิ่นของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และวนิดา อ่อนละมัย (2557) ศึกษาเรื่อง แนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสั้นไซเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

3.8 การศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์ นักวิจัยมุ่งวิเคราะห์ความงามด้านการใช้คำ สำนวน โวหาร ภาพพจน์ และกลวิธีต่าง ๆ งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 6 เรื่อง เช่น วุฒยา สืบเทพ (2549) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาคำสี่อจินตภาพในเพลงโคราชของกำนันบ้านแท่น พชรวรรณ พานิคม (2549) ศึกษาเรื่อง ภาพพจน์ที่ปรากฏในหมอลำกลอนซึ่งและประกาส ทิพยมาศ (2551) ทำวิจัยเรื่อง วรรณศิลป์ในบทสอขวัญของหมอลำสุตจำเนียร พันทวี เป็นต้น

3.9 การศึกษาตัวละคร นักวิจัยมุ่งวิเคราะห์ตัวละครในแง่ใดแง่หนึ่ง เช่น ภาพลักษณ์ และสถานภาพ เป็นต้น งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 3 เรื่อง ได้แก่ ชุมพร สมจิต ศรีปัญญา (2541) เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน อธิเทพ ผาทา (2558) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีชาวพุทธที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน และและบุบผา เสนาคำ (2560) ศึกษาเรื่องการประกอบสร้างตัวละครชายและหญิงในกลอนลำเรื่อง

3.10 การศึกษาเชิงสังคม นักวิจัยมุ่งศึกษาเชิงสังคมด้านต่าง ๆ เช่น ความเชื่อ โลกทัศน์ ค่านิยม และการประกอบอาชีพ เป็นต้น งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 30 เรื่อง เช่น พรทิพย์ สารปลั่ง (2540) ศึกษาเรื่อง นิทานพื้นบ้านบ้านมะค่า บ้านนาสีนวน บ้านท่าขอนแก่น อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม วิเคราะห์ภาพสะท้อนของวิถีชีวิตชาวบ้านจากนิทานพื้นบ้านในด้านครอบครัว เศรษฐกิจ ธรรมชาติของมนุษย์ พิธีกรรม ศาสนา และความคิดความเชื่อ วลีรัตน์ มั่นทูลราช (2547) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านเขมรถิ่นตำบลศรีสะอาด อำเภอขุนันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ วิเคราะห์

เนื้อหาที่สะท้อนวิถีชีวิต คติความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี คติธรรมต่าง ๆ และสุภาวดี พรหมสีทอง (2559) ศึกษาเรื่อง วิถีชีวิตชาวอีสานจากบทร้องกลอนลำของหมอลำบุญช่วง เด่นดวง เป็นต้น

3.11 การศึกษาโดยใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่ การนำแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่มาใช้ศึกษาวรรณกรรม เช่น เพศวิถี วาทกรรม ภาพแทน อัดลัทธิ เรื่องเล่า นิเวศสำนึก นิเวศวัฒนธรรม และการผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็นต้น งานวิจัยในกลุ่มนี้พบ 14 เรื่อง เช่น ปิยนงค์ แสนสิงค์ (2557) ศึกษาเรื่อง ความเป็นท้องถิ่นนิยมในปกิณกคดีของนักปราชญ์พื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี ใช้กรอบแนวคิดวัฒนธรรมแนวคิดท้องถิ่นนิยม และแนวคิดอัดลัทธิ ไศรยา ัญญูประกอบ (2560) ศึกษาเรื่องตำนานประจำถิ่นไทเลย: ความหมายของเรื่องเล่าและการสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์ ใช้แนวคิดตำนานและเรื่องเล่า แนวคิดการสื่อความหมาย และแนวคิดสำนึกทางชาติพันธุ์ และอัฐพล อินตะเสนา (2560) ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง วรรณกรรมไทยอีสานในล้านนา : เรื่องเล่าคนพลัดถิ่นกับการสร้างพื้นที่ทางสังคม เป็นต้น

3.12 การศึกษาเจตคติของคนในสังคม นักวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามแก่คนในสังคมที่มีต่อเพลงพื้นบ้านอีสาน งานวิจัยในกลุ่มนี้พบเพียงเรื่องเดียว ได้แก่ เครือจิต ศรีบุญนาถ (2541) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเจตคติต่อเพลงพื้นบ้านอีสานของนักศึกษา สถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเขตอีสานใต้

จากการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ พบว่า มีการศึกษาเชิงสังคมมากที่สุด พบจำนวน 30 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 20.40 ของงานวิจัยทั้งหมด การศึกษาองค์ประกอบวรรณกรรมพบจำนวน 29 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 19.72 การศึกษาพุทธปรัชญา คุณธรรม จริยธรรมพบจำนวน 20 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 13.60 การศึกษาโดยใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่พบจำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 9.52 การศึกษาเชิงคติชน และการศึกษาภาษาพบจำนวนเท่ากัน คือ กลุ่มละ 11 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 7.48 การประยุกต์ การปรับใช้ในการเรียนการสอน สังคม พบจำนวน 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 6.80 การศึกษาภาษา พบจำนวน 9 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 6.12 คิดเป็นร้อยละ 5.44 การศึกษาเชิงเปรียบเทียบและการศึกษาภูมิปัญญา วัฒนธรรม พบเท่ากัน คือ จำนวน 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.76 การศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์พบจำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.08 การศึกษาตัวละคร พบจำนวน

3 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 2.04 การศึกษาเจตคติ พบจำนวน 1 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 0.68 รายละเอียดดังกล่าวสามารถแสดงได้ดังตารางที่ 4 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงการใช้แนวคิดทฤษฎีในการทำวิจัย

แนวคิดหรือประเด็นในการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น	จำนวน (เรื่อง)	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)
การศึกษาเชิงคติชน	11	7.48
การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ	7	4.76
การศึกษาพุทธปรัชญา คุณธรรม จริยธรรม	20	13.60
การศึกษาภูมิปัญญา วัฒนธรรม	7	4.76
การศึกษาองค์ประกอบวรรณกรรม	29	19.72
การศึกษาภาษา	9	6.12
การประยุกต์ การปรับใช้ในการเรียนการสอนหรือสังคม	10	6.80
การศึกษาเชิงสุนทรียศาสตร์	6	4.08
การศึกษาตัวละคร	3	2.04
การศึกษาเชิงสังคม	30	20.40
การศึกษาโดยใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่	14	9.52
การศึกษาเจตคติของคนในสังคม	1	0.68
รวม	147	100

4. สื่อและระเบียบวิธีวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน

การสังเคราะห์จากสื่อและระเบียบวิธีวิจัยพบว่า สื่อที่นักวิจัยนิยมใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สื่อหนังสือเล่ม พบจำนวน 71 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 48.29 รองลงมาคือสื่อวีดิทัศน์ พบจำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 9.52 และสื่อบุคคล พบจำนวน

12 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.16 สำหรับระเบียบวิธีวิจัยที่นักวิจัยนิยมใช้พบว่า นักวิจัยนิยมวิจัยเชิงเอกสาร พบจำนวน 85 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 57.82 ตามด้วยการวิจัยแบบผสมผสาน พบจำนวน 51 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 34.69 และการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การมุ่งออกภาคสนามเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นสำคัญ พบจำนวน 11 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 7.48 ดังตารางที่ 5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงการใช้สื่อและระเบียบวิธีวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน

	สื่อ (จำนวน/ค่าเฉลี่ย)							ระเบียบวิธีวิจัย (จำนวน/ค่าเฉลี่ย)				จำนวน (เรื่อง)
	วีดิทัศน์	ภาพยนตร์	สื่อพื้นบ้าน	หนังสือเล่ม	สื่อบุคคล	เว็บไซต์	ผสมผสาน	เอกสาร	ปริมาณ	คุณภาพ	ผสมผสาน	
จำนวน (เรื่อง)	14	-	-	71	12	-	50	85	-	11	51	147
ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)	9.52	-	-	48.29	8.16	-	34.01	57.82	-	7.48	34.69	100

5. พัฒนาการของการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน

พัฒนาการของการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานมี 4 ช่วงเวลา ดังนี้ ช่วง พ.ศ. 2540-2545 พบว่า นักวิจัยมุ่งศึกษาองค์ประกอบของตัวบท มีทั้งศึกษาในภาพรวม ด้านเนื้อหา ภาษา กลวิธี และแนวคิด โดยมุ่งเน้นด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ภาษา พุทธธรรม ตัวละคร และการเปรียบเทียบตัวบทอื่น เป็นต้น ครั้นช่วง พ.ศ. 2546-2550 พบว่านักวิจัยมุ่งศึกษาประเด็นทางสังคมมากขึ้น แต่ยังไม่วิเคราะห์จากตัวบทอยู่ ทั้งการวิเคราะห์ภาพรวมและประเด็นปลีกย่อย เช่น จริยธรรม คุณธรรม รวมถึงการเปรียบเทียบกับตัวบทอื่น เป็นต้น ในช่วง พ.ศ. 2551-2555 พบว่า นักวิจัยศึกษาด้านพุทธปรัชญา วัฒนธรรมมากขึ้น และเริ่มนำแนวคิดหลังสมัยใหม่มาวิเคราะห์ตัวบท

และช่วง พ.ศ. 2556-2560 นักวิจัยเน้นนำวรรณกรรมไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนหรือสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ยังมุ่งใช้แนวคิดที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะ แนวคิดทฤษฎีหลังสมัยใหม่ เช่น อัตลักษณ์ เพศวิถี นิเวศวัฒนธรรม และวาทกรรม แต่ก็ยังสนใจการวิเคราะห์ในแง่องค์ประกอบของตัวบทอยู่ เช่น ด้านคุณธรรม ตัวละคร และกลวิธีทางภาษา เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยสถานภาพการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานพบว่า สถาบันที่นำวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานไปวิจัยมีสถานที่ตั้งอยู่แทบทุกภูมิภาค ทั้งภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง เรียงตามลำดับของมหาวิทยาลัยที่นำวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานไปวิจัยมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม รองลงมาคือมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นอกจากนี้ก็ขยายไปยังกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏต่าง ๆ ทำให้เห็นความนิยมในการนำวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานไปศึกษาวิจัย และการพยายามสืบทอดอนุรักษ์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสานของนักวิจัยได้เป็นอย่างดี โดยนักวิจัยที่นำวรรณกรรมท้องถิ่นไปวิจัย มีทั้งนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต ทั้งระดับปริญญาโท และปริญญาเอก รวมถึงทำกันนักวิจัยที่เป็นครูอาจารย์ ผลงานวิจัยส่วนใหญ่มักศึกษาในระดับปริญญาโท เพราะมีการเปิดหลักสูตรระดับนี้กัน แต่ที่น่าสนใจมากกว่านั้นคือ มีการนำวรรณกรรมท้องถิ่นไปศึกษาวิจัยในระดับปริญญาเอกมากขึ้น โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยนิยมนำแนวคิดหลังสมัยใหม่ไปวิจัยวรรณกรรมเกิดจากการศึกษาระดับนี้จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดทฤษฎีไปอธิบายตัวบทให้มีความลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น และแนวคิดหลังสมัยใหม่ก็กำลังได้รับความนิยมในกลุ่มนักวิจัยรุ่นหลัง โดยสามารถนำไปวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นได้อย่างลุ่มลึกด้วย ส่งผลให้งานวิจัยของมหาวิทยาลัยนี้มีความโดดเด่นเรื่องการนำแนวคิดหลังสมัยใหม่ไปวิเคราะห์วรรณกรรม ส่วนสาขาวิชาที่นิยมนำวรรณกรรมท้องถิ่นไปศึกษาวิเคราะห์พบว่า

มีหลากหลายวิชาเช่นกัน ที่น่าสนใจคือ การศึกษาวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน มีความโดดเด่นที่มีสาขาวิชาพัฒนาท้องถิ่นและการจัดการ ซึ่งไม่ปรากฏในภาคอื่น นำวรรณกรรมท้องถิ่นไปใช้ทำวิจัยด้วย สาขาวิชาดังกล่าวมักนำวรรณกรรมท้องถิ่นไปบูรณาการกับสังคม เช่น การใช้ความรู้ในวรรณกรรมเรื่องสินไซ เพื่อพัฒนาสังคมของชาวจังหวัดขอนแก่น อย่างไรก็ตาม กลุ่มสาขาวิชาที่นิยมนำวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานไปวิจัยคือกลุ่มภาษา วรรณกรรม และวรรณคดีเปรียบเทียบ เกิดจากกลุ่มนี้เน้นการวิเคราะห์ตัวบท จึงต้องวิเคราะห์จากตัวบทวรรณกรรมโดยตรง

ในส่วนประเภทของวรรณกรรมพบว่า นักวิจัยใช้ประเภทของวรรณกรรมที่หลากหลาย โดยวรรณกรรมกลุ่มนิทานและศาสนาได้รับความนิยมนำมาศึกษาวิเคราะห์มากที่สุด เกิดจากวรรณกรรมประเภทนี้เป็นเรื่องเล่าที่มุ่งความบันเทิง และอยู่ในความสนใจของชาวบ้านอยู่แล้ว นักวิจัยสามารถไปสัมภาษณ์ชาวบ้านได้ไม่ยากนัก นอกจากนั้นก็มีการเก็บรวบรวมไว้ในหนังสือต่าง ๆ จำนวนมาก การเก็บข้อมูลจึงค่อนข้างสะดวกกว่ากลุ่มอื่น ๆ น่าสนใจว่า ผู้ที่นิยมวิจัยโดยใช้วรรณกรรมกลุ่มนี้มีทั้งพระสงฆ์และบุคคลทั่วไป โดยกลุ่มพระสงฆ์นิยมวิจัยโดยใช้นิทานในพระพุทธศาสนา มากที่สุด เกิดจากมีความเหมาะสมกับสถานภาพและหลักสูตรของผู้เรียนที่เน้นด้านพระพุทธศาสนา ส่วนแนวคิดและ/หรือประเด็นในการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นพบว่า มีทั้งการเลือกวิเคราะห์เพียงบางประเด็นจากองค์ประกอบทางวรรณกรรม เช่น การศึกษาตัวละคร คุณค่า เนื้อหาที่มุ่งด้านคุณธรรม พุทธปรัชญา และกลวิธี เป็นต้น โดยเน้นวิเคราะห์จากตัวบทเท่านั้น ซึ่งได้รับความนิยมจากนักวิจัยมากที่สุด และการใช้แนวคิดทฤษฎีของนักคิดต่าง ๆ มาอธิบายตัวบทซึ่งปรากฏไม่มากนัก ในส่วนของสื่อที่ใช้ นักวิจัยใช้ทั้งสื่อวีดิทัศน์ ภาพยนตร์สื่อพื้นบ้าน หนังสือเล่ม สื่อบุคคล เว็บไซต์ และสื่อผสมผสาน โดยสื่อประเภทหนังสือได้รับความนิยมมากที่สุด ทั้งนี้เกิดจากเป็นแหล่งข้อมูลที่หาได้ง่ายและเข้าถึงง่าย ด้านระเบียบวิธีวิจัยพบว่า นักวิจัยใช้ทั้งการวิจัยเชิงเอกสารที่เน้นการวิเคราะห์ตัวบท การวิจัยเชิงปริมาณที่เน้นการหาค่าความถี่ การวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชน และการวิจัยแบบผสมผสานที่นักวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์คนในชุมชนประกอบการทำวิจัย โดยการวิจัยเชิงเอกสารยังคงได้รับความนิยมมากที่สุดสอดคล้องกับสื่อที่ใช้คือ

ตัวบทวรรณกรรม โดยนักวิจัยใช้แนวคิดหลังสมัยใหม่มาวิเคราะห์ตัวบทมากยิ่งขึ้น เช่น แนวคิดวาทกรรม อัตลักษณ์ ภาพแทน มายาคติ นิเวศวัฒนธรรม และคนชายขอบ เป็นต้น

ภาพรวมของการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน คือ นักวิจัยมุ่งวิจัยเชิงสหวิทยาการ หรือการวิจัยที่ไม่มุ่งศึกษาเพียงแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งเหมือนแต่ก่อน แต่งานวิจัยเรื่องหนึ่ง ๆ มีการผสมผสานหลากหลายแนวคิดมากยิ่งขึ้น หรือการใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เพื่อให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือ และก่อให้เกิดมุมมองใหม่ ๆ ของการทำวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ควรขยายการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นในสื่อดิจิทัล หรือให้ความสำคัญในการวิจัยในเชิงนวัตกรรมเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นประเด็นที่กำลังอยู่ในความสนใจของคนปัจจุบัน

2. ควรมุ่งให้บุคลากรในสถาบันการศึกษานำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาการวรรณกรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางให้แก่บัณฑิตศึกษา ตลอดจนนักวิจัยมีแนวทางในการหาหัวข้อหรือประเด็นในการวิจัยวรรณกรรมท้องถิ่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กุนทีนิ โคตรพัฒน์. (2560). *กลวิธีทางภาษาและความหมายทางสังคมในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงาม*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. สาระคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เกวลิน ภูมิภาค. (2543). *ความเชื่อทางศาสนาและลัทธิที่ปรากฏในวรรณกรรมคำสอนของชาวอีสาน*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คณิงชัย วิริยะสุนทร. (2557). *กลวิธีทางภาษาและบทสะท้อนวิถีชีวิตท้องถิ่นในสำนวนอีสาน*. วิทยานิพนธ์ดุษฎบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- เครือจิต ศรีบุญนาถ. (2541). การศึกษาเจตคติต่อเพลงพื้นบ้านอีสานของนักศึกษาสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเขตอีสานใต้. รายงานวิจัย. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- จักรพงษ์ ปุณชันธุ์. (2555). การศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจากคำผญา: กรณีศึกษาในเขตอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จาวรธรณ ธรรมวัตร. (2552). มโนทัศน์ในนิทานสำนวนอีสาน. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชุมพร สมจิตศรีปัญญา. (2541). บทบาทของพระสงฆ์ที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เชิดชาย บุตดี. (2555). บทศึกษาและวิเคราะห์ตำนานอุษาบารส ฉบับวัดพระพุทธบาทบัวบก. รายงานวิจัย. อุตรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.
- ณัฐพงศ์ ฉลาดแย้ม. (2556). กระบวนการถ่ายทอดวิถีชีวิตของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนด้วยวรรณกรรมท้องถิ่นของโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- ญาณิกา อ้อมนทา. (2548). การศึกษาภาพสะท้อนสังคมจากบทเพลงของสลา คุณวุฒิที่ขับร้องโดยไมค์ ภริมย์พร. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดุษฎี กองสมบัติ. (2546). การวิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีการใช้ภาษาในการแสดงตลกอีสาน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญชู ภูศรี. (2554). วรรณกรรมทำนายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
- บุญเที่ยง พมมะจันทร์. (2542). แนวคิดเชิงปรัชญาในคัมภีร์ พระเจ้าเลียบโลก และอิทธิพลที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวลาว. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- บุญมา ไชยแสนท้าว. (2542). *นิทานอุ้ม: ศึกษารณีย์บ้านอุ้ม ตำบลมหาไชย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุบผา เสนาคำ. (2560). *การประกอบสร้างตัวละครชายและหญิงในกลอนลำเรื่อง*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2542). *การวิเคราะห์ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไท*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2561). *ถอดบทเรียนวรรณกรรมอีสานศึกษา: มองเส้นทางจากอดีตสู่นาคต*. สืบค้นเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2562, จาก <http://www.thaistudies.chula.ac.th/2018/12/17>.
- ประคอง เจริญจิตธรรม. (2525). *หนังสือเรียนภาษาไทย รายวิชา ท 035 วรรณกรรมท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์ และเสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2545). *ภูมิปัญญาทางภาษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ประภาส ทิพย์มาศ. (2551). *วรรณศิลป์ในบทสุขัญของหมอบุญจำเนียร พันทวี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประมวล พิมพ์เสน. (2555). *การประยุกต์วรรณกรรมคำสอนอีสานโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปรียา หิรัญประดิษฐ์ และสมเกียรติ วัฒนางษากุล. (2554). *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 8 (คติชนวิทยาสำหรับครู) หน่วยที่ 10*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปิยนงค์ แสนสิงค์. (2557). *ความเป็นท้องถิ่นนิยมในปกิณกคดีของนักปราชญ์พื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พงศ์ธวัช จรุงจิตติวัฒน์. (2558). *วาทกรรมคำอวยพรในวรรณกรรมคำผูกแขนอีสาน*. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- เพชรวรรณ พานิคม. (2549). ภาพพจน์ที่ปรากฏในหมอลำกลอนชิง. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรทิพย์ สารปรัง. (2540). นิทานพื้นบ้านบ้านมะค่า บ้านนาสีนวน บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระครูศรีปริยัตยาภิวัฒน์. (2555). ศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสาน เรื่องธรรมสร้อยสายคำ. รายงานวิจัย. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอุทัย ปริยัติโกศล. (2554). ปริศนาธรรมเกี่ยวกับประเพณีการตายของภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบรรจง จิตตโกโร. (2559). คองสิบสี่ในวรรณกรรมและวิถีชีวิต. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- พระมหาณัฐพล โพไฟ. (2544). ศึกษาคำเรียกขานในพระพุทธศาสนา: กรณีจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พิเชษฐ แสงทอง. (2554). วรรณกรรมท้องถิ่นเชิงวิเคราะห์ พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ผจญภัย.
- พิพัฒน์ ประเสริฐสังข์. (2558). รูปแบบและการนำเสนอนิทานชาดกพื้นบ้านอีสานของพระอริยานุวัตรเขมจารี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พุทธรักษ์ ปราบนอก. (2557). พุทธธรรมในวรรณกรรมคำสอนอีสาน. รายงานวิจัย. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภัทรวดี อุทธา. (2555). การเชื่อมโยงความในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน เรื่อง “ลูกนางอ้ว”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มัลลวีร์ ดอกแก้ว (2548). วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องพุทธทำนาย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

- มานิตย์ โศกค้อ. (2552). *วิเคราะห์บทสวดสรรภัญญะ บ้านท่าลาด ตำบลแสนสุข อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด*. รายงานวิจัย. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- รัชนี้ คล่องแคล่ว. (2542). *ปริศนาคำทายของชาวไทยเขมรบ้านทุ่งวัง ตำบลทุ่งวัง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รัตยาภรณ์ เกตุมาลา. (2559). *ปริศนาคำทายบ้านหนองหล่ม ตำบลคอนหวาน อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- วนิดา อ่อนละมัย. (2557). *แนวทางการปรับใช้วรรณกรรมสั้นไซเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วรพล ผลคำ. (2546). *การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมในนิทานพื้นบ้านอีสาน*. วิทยานิพนธ์ มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณวิทย์ เหลืองประภัสร์. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลานเรื่องสตราอภิรกรรมกำเนิด*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรเมธ ชัยมงคล. (2559). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสั้นไซกับสังข์ศิลป์ชัยกลอนสวด ฉบับดางยายมูล*. รายงานวิจัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วารภรณ์ ตูนา. (2543). *โลกทัศน์ในวรรณกรรมอีสานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วลีรัตน์ มั่นทราษ. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านเขมรถิ่นตำบลศรีสะอาด อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วันเพ็ญ ใหม่คามิ. (2555). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานกับวรรณกรรมล้านนาเรื่องพญาคันคาก*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

- วิมล คำศรี. (2555). *วรรณกรรมท้องถิ่น: สาระความรู้และแนวทางการศึกษา* พิมพ์ครั้งที่ 3. นครศรีธรรมราช: โรงพิมพ์ไทม์ พรินติ้ง.
- วุธยา สืบเทพ. (2549). *การศึกษาคำสี่อจินตภาพในเพลงโคราชของกำป็น บ้านแท่น*. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไศรยา ธัญญประกอบ. (2560). *ตำนานประจำถิ่นไทเลย: ความหมายของเรื่องเล่าและการสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์*. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สถิตย์ ภาคมฤค. (2550). *ภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษามัญญาเกี้ยว*. รายงานวิจัย. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สมปอง มูลมณี. (2560). *ตำนานประจำถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้: เรื่องเล่าเชิงนิเวศกับการสร้างพื้นที่ทางสังคม*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมัย วรรณอุตร. (2550). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมอีสานและลาวเรื่องลำพูษา*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สายหยุด บัวทุม. (2550). *การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมอายุกรรมพื้นบ้านตำบลปากช่องอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์*. รายงานวิจัย. พิษณุโลก: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สิริชญา คอนกรีต. (2556). *เพลงลูกทุ่งอีสาน : อัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสานพลัดถิ่น*. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิต. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนทร วรหาร. (2559). *วรรณกรรมพื้นบ้านชาติพันธุ์บ้านเวินบึกและบ้านท่าลั้ง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานีกับการสื่อสารทางวัฒนธรรม*. รายงานวิจัย. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ สฐิตรัตน์ รัตนจรัสโรจน์ ปิยพัทตร์ สิบบัวทอง มารศรี สอทิพย์ สรดี ใจสะอาด อุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2547). *รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสถานภาพองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบคิดผ่านงานวรรณกรรมลุ่มน้ำโขง*. รายงานวิจัย. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- สุภาวดี พรหมสีทอง. (2559). *วิถีชีวิตชาวอีสานจากบทร้องกลอนลำของหมอลำบุญช่วง
เด่นดวง*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุรณี แก้วกลม. (2551). *การปริวรรตและวิเคราะห์นิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องทำท้าวเสื่อ
เนาฉบับวัดอโนดาต จังหวัดอุบลราชธานี*. รายงานวิจัย. อุบลราชธานี:
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สุวิน ทองปั้น ประกอบ มีโคตรกอง อุดม บัวศรี. (2560). *วิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน
อีสานที่ใช้ในการเสริมสร้างความปรองดองของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- โสวิทย์ บำรุงภักดี. (2560). *การศึกษาวិเคราะห์พุทธจักษุศาสตร์ในวรรณกรรมเรื่องสินไซ*.
รายงานวิจัย. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
ขอนแก่น.
- อติเทพ ผาธา. (2558). *การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของสตรีชาวพุทธที่ปรากฏใน
วรรณกรรม อีสาน*. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- อัฐพล อินตะเสนา. (2560). *วรรณกรรมไทยอีสานในล้านนา: เรื่องเล่าคนพลัดถิ่นกับการ
สร้างพื้นที่ทางสังคม*. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- อัมภาวฑูธ ไสยรส. (2558). *มโนอุปถัมภ์ความเป็นอีสานในบทเพลงลูกทุ่งอีสาน
ร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อำไพ เจริญกุล. (2547). *การศึกษเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านประเภทผีภาคอีสาน
และภาคใต้*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.